

DEPARTEMENT CULTUUR, JEUGD SPORT & MEDIA

Vlaamse overheid

Arenbergstraat 9

1000 BRUSSEL

T 02 553 68 00

www.cjasm.vlaanderen.be

VERSLAG

FOCUSGROEP 2 – BESPREKING TERMINOLOGIE EN AANBEVELING 4: REFLECTEREN EN UITBOUWEN
VAN EEN WAARDE GEBASEERD ERFGOEDBELEID OVER DE ERFGOEDACTOREN HEEN EN HET TER
BESCHIKKING STELLEN VAN DE NODIGE MIDDELEN.

18/09/2015 – 2 sessies/gesprekstafels

moderator: Karen Jacobs

verslaggever: Ellen Hanssens

1. Verkennen begrippen: betekenis geven, waarderen en valoriseren

1.1. Betekenis geven

- Erfgoed in organisaties heeft al betekenis gekregen doordat het verzameld werd. Dat een object een betekenis heeft, zegt niets over de waarde ervan (vb. weegt de betekenis voldoende door om bewaard te worden). Nu dringt het proces zicht op om erfgoed te waarderen, af te wegen ten elkaar (in een participatief proces)
- Positief: het begrip geeft aan dat het betekenis geven een sociale constructie is
- Negatief: het betreft eerder een ‘flou’ begrip, een poging om ‘significance’ te vertalen

1.2. Waarderen

- Waarderen doe je in een context, vb. in functie van digitalisering, bewaring in depot, ...
- Waarderen gebeurt door experts én de CE-gemeenschap. Experts hoeven niet per definitie historici te zijn, maar kunnen ook expertise hebben uit andere wetenschappelijke domeinen.
- Positief: er zijn diverse stakeholders betrokken bij het proces van waarderen (en niet enkel professionals, maar ook vb. publiek/gemeenschap)
- Positief: het begrip is ‘breder’ dan betekenisgeven, het is belangrijk dat je van verschillende waarden kan spreken (meervoudig)

1.3. Valoriseren

- Valoriseren betekent gebruikswaarde geven, het erfgoed bruikbaar maken in publiekswerking/onderzoek ... (toegankelijke maken)
- Het begrip is geen synoniem voor betekenis geven of waarderen.
- Positief: je kan valoriseren na proces van waardering, valorisatie leidt tot toegevoegde/nieuwe betekenisgeving.

- Negatief: focus in het beleid ligt sterk op valoriseren, hoewel 'waarderen' een noodzakelijke voorwaarde is om te valoriseren. Er moet vanuit het beleid voldoende aandacht zijn voor het proces van waarderen (wat een minder zichtbare taak is / backoffice)

1.4. Relatie begrippen: cyclisch

De begrippen staan in verband met elkaar (cyclisch). Erfgoed heeft reeds een betekenis doordat het verzameld is door een organisatie. In de waarderingsfase wordt het verzamelde erfgoed afgewogen tegenover elkaar. Waardering gebeurt steeds in een context (met het oog op digitalisering, bewaring in depot, tentoonstelling), m.a.w. met het oog op valoriseren. Via valorisatie kan de betekenis en de waarde van erfgoed worden geactualiseerd of verrijkt, of kan betekenis worden toegevoegd. Betekenis en waarde zijn m.a.w. geen statische gegevens.

1.5. Conclusie

- Welke begrippen zijn relevant voor beleidsdiscour: Indien er een keuze moet gemaakt worden tussen betekenis geven en waarderen, dan gaat de voorkeur uit naar het begrip 'waarderen'.
- Het begrippenkader is toepasbaar op alle domeinen (CE, OE, ICE).

2. Bespreking aanbeveling 4: Reflecteren en uitbouwen van een waarde gebaseerd erfgoedbeleid over de erfgoedactoren heen en het ter beschikking stellen van de nodige middelen.

2.1. Wat wordt hieronder verstaan

De aanbeveling impliceert de **ambitieuze keuze** om te evolueren naar een **waardengebaseerd en collectiegericht beleid**, wat haaks staat op het huidige model dat uitgaat van een brede erfgoedbenadering. Een waardengebaseerd collectiegericht beleid uitbouwen (en top-down 'afdwingen') heeft dan ook **verregaande implicaties**.

Een waardengebaseerd beleid is een **dynamisch** gegeven (waardering is steeds een momentopname, en het achterliggende proces met CE-gemeenschappen kan onverwachte resultaten opleveren), waar het beleid mee moet om kunnen (**flexibel beleid** (beleidskader)).

Bij een waardegebaseerd beleid ga je uit van het erfgoed (niet de actoren). Het vraagt om een **andere wijze van ondersteuning** en zal een andere veldtekening opleveren. Er kan wel verder gebouwd worden op het huidige instrumentarium (organisaties/expertises), maar er kan herschikt worden.

Een waardegebaseerd beleid voeren doe je niet alleen, **CE-gemeenschappen** moeten **geactiveerd** worden. Dit vergt een professionele omkadering voor de procesbegeleiding, en dus een grote tijdsinspanning waarvoor **meer middelen** nodig zijn.

De **finaliteit** van een waardengebaseerd collectiegerichtbeleid moet duidelijk gesteld worden. Welke **keuzes** de overheid ook maakt: ze moeten **helder en transparant** zijn en er moet voldoende **tijd** zijn om deze keuzes **uit te rollen/implementeren** ('einde van de rit uitrijden', legislatuur overschrijdend denken).

2.2. Wat betekent dit voor diverse actoren

2.2.1. Verschillende CE-organisaties

- Een andere wijze van ondersteuning en andere veldtekening. De organisaties moeten intekenen op de keuze van de Vlaamse overheid voor een waardengebaseerd beleid. Collectieplan Vlaanderen leeft bij de sector en heeft een draagvlak.
- CE-organisaties moeten de rol van procesbegeleiders opnemen:
 - o Nood aan meer middelen (vooral 'mensen') om CE-gemeenschappen te kunnen activeren. Tegelijk moeten de backoffice taken ook gebeuren (inventarisatie). De inspanningen om CE-gemeenschappen te activeren zijn groot (mensen nodig op het terrein om werk te verrichten).
 - o Vergt openheid bij organisaties om CE-gemeenschappen te betrekken. Bij erfgoedprofessionals leeft vaak nog de reflex dat zijzelf de experts zijn, maar er groeit een openheid bij de nieuwe generatie professionals.
- Valoriseren kan middelen genereren voor organisaties, maar een dergelijke return mag niet overschat worden. Het maatschappelijk valoriseren van het erfgoed staat voorop.

2.2.2. Verschillende CE-gemeenschappen

- CE-gemeenschappen moeten nog meer betrokken geraken. Momenteel worden 'stakeholders' of 'CE-gemeenschappen' nog maar weinig geactiveerd, vaak als gevolg van praktische beslommeringen (arbeidsintensief). De mate waarin CE-gemeenschappen betrokken kunnen worden is afhankelijk van het ambitieniveau en de middelen die de overheid ter beschikking kan stellen. Om CE-gemeenschappen te activeren en enthousiasme op te wekken is het ook belangrijk dat de Vlaamse overheid de finaliteit duidelijk stelt.
- Door CE-gemeenschappen te betrekken, groeit het draagvlak voor erfgoed/erfgoedactoren.

2.2.3. Verschillende overheden

- Een duidelijke keuze maken en deze expliciteren: het huidige beleid continueren of kiezen voor een collectiebenadering; de finaliteit van een waardengebaseerd beleid expliciteren (wat is het doel, of waarvoor is het een middel?)
- De VO moet de regie opnemen voor een gemeenschappelijk kader (keuze waardengebaseerd beleid 'afdwingen', proces sturen). De keuze, ontwikkeling en uitrol van een waarderingssysteem/tool moet doordacht gebeuren (geen 'bevraging' of 'zoveelste' sjabloon, maar tool eerst goed doordenken). Het Nederlandse model is 'hands on', duidelijk en eerlijk. Het Australische model blijft eerder theoretisch.
- Een waardengebaseerd beleid zal een andere manier van ondersteuning vergen, het vraagt een meer flexibel beleidskader (niet langer denken in 'vakjes'). De Vlaamse overheid moet de nodige middelen voorzien zodat CE-gemeenschappen betrokken kunnen worden bij waardebepaling (vergt tijd en middelen). Iedereen moet 'geëquipeerd' worden om beleid uit te kunnen voeren.
- Een ommezwaai naar een waardengebaseerd beleid zal afspraken vergen met andere bestuursniveaus.
- Belangrijke opmerking: welke keuze ook wordt gemaakt door het beleid, het is vooral belangrijk om niet overhaast te werk te gaan en 'continuïteit' in te bouwen (lessen trekken uit Deltaplan NL.)

2.3. Wat impliceert dit voor ICE, digitaal en kunst?

2.3.1. ICE

- ICE is géén 'belevingslaag' van het materiële erfgoed, de ICE-praktijk vraagt een andere benadering. Het is een levende praktijk (borgen), als ICE wordt benaderd vanuit een RE-perspectief verlies je deze dynamiek.
- Momenteel wordt er geen proactief ICE-beleid gevoerd, het werkt vnl. vraag gestuurd.
- Waarderingsoefening opentrekken naar ICE kan kansen bieden.

2.3.2. Digitaal

- Met betrekking tot digitaal erfgoed, moet het waardering en selectievraagstuk anders bekeken worden. Selectie is minder relevant: niet de waarde van het object is belangrijk, maar wel de hoeveelheid informatie (e.g. digital humanities).
- Digitalisering en digitaal erfgoed: er moeten afspraken gemaakt worden over wie digitale tijdschriften, blogs, ... etc. opvolgt en beheert. Digitaal erfgoed resulteert in een andere relatie tussen het erfgoed en instellingen, en tussen instellingen onderling. Collectiebeherende instellingen dragen elk zorg voor een eigen collectie (zorg én beheer), op het digitale kan een centraal depot een oplossing zijn (zorg vs. beheer).
- Nood aan centraliseren (vb. centraal aanbieden infrastructuur vanuit VO) in plaats van diverse projecten ondersteunen (middelen 'focussen'). Andere domeinen kunnen/moeten daarin mee investeren (in elk domein is de erfgoeddimensie aanwezig), het erfgoedveld biedt in ruil de erfgoedblik en expertise aan.

2.3.3. Kunst

- Waardering van kunst is een moeilijk gegeven, kunst is sterk trend en actualiteitsgebonden (langst foute beslissingen). Door de actualiteitsgebondenheid is de 'waarde' vaak nog niet uitgekristalliseerd.

2.4. Wat moet er veranderen op korte en lange termijn?

2.4.1. Korte termijn

- Complementair beleid: de rollen tussen de overheden moeten beter uitgeschreven worden. Het budget dat vanuit Vlaanderen wordt toegekend aan collectie behorende cultureel-

- erfgoedorganisaties is ontoereikend voor de totale werking, vooral de lokale overheden ondersteunen (als inrichtende macht). Hier moet **een beter evenwicht** in komen.
- Voorstel om vanuit Vlaamse overheid te werken met **geoormerkte middelen** voor duidelijke takenpakketten, gekoppeld aan functie/rol/thema (er wordt verwezen naar discussies FG1). Subsiëring kan meer op basis van doelstellingen en minder organisatiegericht.
 - Er ontbreekt een 'nationale reflex', de overheid/het beleid moet de sector **dezelfde taal** laten spreken en centraal zaken aanbieden (vb. op vlak van registratie is dit al te laat, maar met het oog op een digitaal depot zijn er nog mogelijkheden). Niet vanuit een dirigistische benadering, maar de overheid kan wel 'aanbieden'.
 - 'Onevenwicht' collectiebeherende vs. intermediaire organisaties: categorisering moet losgelaten worden, deze **'types'** moeten meer **geïntegreerd** worden. MAAR: geen consensus over deze stelling. Er zijn immers geen/weinig voorbeelden waar 'integratie' is gelukt. Vb. erfgoedcel en stedelijke musea: de 'bemiddeling' lijkt grotendeels verdwenen in de museumwerking. 'integreren' van werkingen betekent dat er **voldoende middelen** moeten tegenover staan en dat er een **duidelijke meerwaarde** moet zijn.
 - Het beleid moet andere actoren inschakelen die de erfgoedsector kunnen versterken (onderwijs, SCW ...).
 - Een subsidiëring op basis van rollen/functies is 'eerlijker' t.a.v. de middelen die de overheid nu voorziet.

2.4.2. Lange termijn

- Voor een leefbaar en duurzaam erfgoedbeleid in Vlaanderen, moet de overheid voldoende veil blijven hebben voor erfgoedzorg, en dus instellingen. Niet de actoren/instellingen zijn daarbij van belang, zolang de collecties op een goede manier bewaard blijven.
- Nood aan afstemming tussen beleidsniveaus en beleidsdomeinen. Er wordt vaak met de vinger gewezen naar 'versnippering in het erfgoedveld', maar verkokering ligt ook aan versnippering van het politiek bestel.

2.5. Conclusie

- Geen overhaaste beslissingen nemen, maar bedachtzaam te werk gaan. De implementatie van een waardengebaseerd beleid is een ambitieus project, met verre gaande implicaties (want staat haaks op huidig model)
 - o Vraagt andere wijze van ondersteuning en een flexibeler beleid (vb. minder instellingsgericht en meer doelstellingsgericht subsidiëren)
 - o Nood uitrol van een goed doordacht waarderingssysteem/tool
 - o Nood investering middelen zodat actoren rol van procesbegeleider kunnen opnemen en CE-gemeenschappen kunnen activeren. Actoren moeten m.a.w. voldoende geëquipeerd zijn om beleid uit te rollen.
- Vlaamse overheid moet keuzes maken en deze expliciteren, de finaliteit van de keuzes moet duidelijk zijn. Er moet ook niet alleen voldoende tijd zijn om de keuzes 'doordacht' te maken, maar ook om ze over langere periode uit te rollen/implementeren ('einde van de rit uitrijden', legislatuur overschrijdend denken).